

LIBERTATEA RELIGIOASĂ SAU DE CREDINȚĂ ȘI SECURITATEA: ORIENTĂRI POLITICE, (BIROUL OSCE PENTRU INSTITUȚII DEMOCRATICE ȘI DREPTURILE OMULUI, VARȘOVIA, 2019)

ADINA-MARIA NIKOLIĆ*

Abstract:

The analyzed report provides guiding principles, practical guidance and recommendations in order to ensure a human rights-based, gender-sensitive approach to freedom of religion or belief, and security. The purpose of the report is to guarantee a better understanding of the two issues for policymakers and security practitioners, civil society organizations, religious or belief communities, and also the media, especially on matters which are often found at the intersection of freedom of religion or belief and security. More so, the report touches sensitive issues surrounding extremism, violence and the relationship between state and religious or belief communities in the attempt of keeping a safe environment for everyone.

Keywords: religion, faith, security, rights, freedom, extremism.

Résumé:

Le rapport analysé contient des principes directeurs, des conseils pratiques et des recommandations sur l'approche de la liberté religieuse ou de croyance et de la sécurité orientée sur le genre et fondée sur les droits de l'homme. L'objectif du rapport est de permettre une meilleure compréhension de ces deux problématiques par les facteurs de décision et les responsables de la sécurité, des organisations de la société civile, des communautés religieuses ou confessionnelles, et le mass-média, concernant particulièrement les aspects qui se trouvent à l'intersection de la liberté religieuse ou de la foi avec la sécurité. Le rapport se penche également sur des questions sensibles reliées à l'extrémisme, à la violence et à la relation entre l'Etat et les communautés religieuses et confessionnelles, aux fins de créer un environnement sécuritaire pour tous.

Mots-clés: religion, croyance, sécurité, droits, libertés, extrémisme

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), prin Biroul pentru Instituțiile Democratice și Drepturile Omului (ODIHR), a publicat în septembrie anul curent un raport¹ care vizează libertatea de manifestare a religiei sau a credinței și implicațiile pe care aceasta le are în

* E-mail: adina.nikolic@irido.ro

¹ <https://www.osce.org/odihr/429389?download=true>

cea ce privește securitatea. Publicația este produsul unor ample consultări atât cu oficiali guvernamentali, cât și cu reprezentanți ai unor comunități religioase, organizații ale societății civile și experți academici, și are scopul de a clarifica relația de interdependență dintre libertatea religioasă și securitate, ținând cont de cadrul OSCE pentru pace și securitate. Documentul explică totodată și natura, statutul și domeniul libertății religioase sau de credință, așa cum sunt prevăzute în standardele regionale și internaționale, precum și în angajamentele OSCE. Mai mult, oferă principii de punere în aplicare, orientări practice și recomandări menite să abordeze o serie de probleme apărute la intersecția libertății religioase sau de credință cu securitatea regiunii OSCE.

Acest raport se adresează în principal factorilor de decizie care au sarcina de a elabora și de a pune în aplicare legi, politici și strategii în domeniul securității, pentru a se asigura că dispozițiile de securitate sunt în conformitate cu angajamentele și obligațiile internaționale referitoare la acest drept universal al omului.

Potențialele provocări cauzate de diversitatea religiilor și a credințelor existente la nivelul regiunii OSCE, precum și amenințările reprezentate de extremismul violent și de radicalizarea care poate conduce la terorism, au adus în prim plan relația dintre libertatea de gândire, de conștiință și de religie sau credință și necesitatea asigurării unui mediu sigur. În acest sens, statele din cadrul OSCE au obligația de a veghea la respectarea drepturilor omului pentru toți indivizii, grupurile sau comunitățile care pot avea reședința pe teritoriile lor, precum și pentru toate persoanele supuse jurisdicției lor; aceasta presupunând atât respectarea dreptului la securitate individuală cât și dreptul la libertatea de practicare a religiei sau credinței. Deși aceste state au adoptat diverse strategii cu scopul de a se asigura în privința congruenței măsurilor proprii de siguranță cu obligațiile și angajamentele lor internaționale în materie de libertate de manifestare a religiei sau credinței, există anumite legi, politici de securitate sau practici care pun presiune pe libertatea religioasă sau de credință și implicit pe unele drepturi universale ale omului.

Regimul de securitate creează premisele necesare manifestării libertăților religioase și de credință și asigură un cadru în care acestea sunt respectate, protejate și realizate. În același timp, securitatea durabilă nu poate exista într-un context în care drepturile omului nu sunt respectate pe deplin.

Conform OSCE, viziunea securității este una cuprinzătoare, de natură cooperantă și egală, indivizibilă și bazată pe drepturile omului. Astfel, se identifică trei dimensiuni complementare care sunt considerate a fi de o importanță egală: dimensiunea politico-militară, cea economică și de mediu, și dimensiunea umană.

Abordarea libertății religioase sau de credință (un aspect important al problematicii păcii și securității) are în centru recunoașterea diverselor convingeri ale indivizilor, precum și a posibilităților în ceea ce privește practicarea religiei sau credinței așa cum le dictează propria conștiință. Pe lângă faptul că aceasta permite nu numai realizarea dreptului fiecărui individ de a avea propria viziune asupra lumii, dar și existența, la nivel public, a unor viziuni diversificate. De aici rezultă beneficiile pe care libertatea religioasă sau de credință le are asupra societății, și anume cultivarea respectului reciproc, a înțelegerii și încrederii între indivizi, precum și promovarea egalității între popoare de religii și credințe diferite. Astfel, libertatea religioasă sau de credință reprezintă o modalitate indirectă de mobilizare a resurselor pozitive pe care oamenii de diverse convingeri religioase sau de altă natură le pot declara, cu scopul de a avea o societate mai bună, mai tolerantă și implicit mai sigură.

Așa cum este prevăzut în mod expres în angajamentele oficiale ale OSCE și în standardele internaționale și regionale, libertatea religioasă sau de credință este proiecția unui drept al omului care are multiple dimensiuni: individuale cât și colective, instituționale, educative și comunicative. Prin prisma drepturilor omului, exercitarea libertății religioase sau de credință este un drept inalienabil și nu poate fi condiționat de permisiunea statului în care trăiește respectivul individ.

Conform legislației internaționale în materie de drepturile omului, statelor le este impusă obligația de a acționa ca garanți imparțiali ai libertății de religie sau de credință pentru toate persoanele și comunitățile religioase sau confesionale din jurisdicția lor. În aceeași măsură, statele au datoria de a se asigura că solicitanții de azil, migranții, refugiații și apatrizii se bucură de aceleași privilegii.

În ceea ce privește definirea termenului „religie” sau „credință” nu există o viziune unitară, deoarece prin natura extrem de diversificată a religiilor și/ sau a credințelor, acești termeni au căpătat de-a lungul timpului semnificații extrem de variate. Un lucru cert este că indiferent dacă o religie sau credință este considerată tradițională sau nu, dacă are un număr mare de adepți sau nu, dacă este sau nu minoritară, se bucură în aceeași măsură de libertate de manifestare, beneficiind de protecție similară celei oferite comunității religioase predominante. De aici rezultă în mod inerent legătura pe care libertatea religioasă sau de credință o are cu alte drepturi și libertăți fundamentale, așa cum este libertatea de exprimare, libertatea de adunare și asociere, precum și dreptul la nediscriminare.

Pe lângă beneficiile de care se bucură indivizii prin garantarea libertății de religie sau de credință, raportul OSCE menționează și cealaltă fațetă care

derivă din acest drept, și anume obligațiile și restricțiile care se impun în anumite condiții specifice. Astfel, sunt permise anumite limitări în ceea ce privește libertatea unui individ de a-și manifesta religia sau credința, fiecare limitare fiind o excepție restrânsă de la regula conform căreia fiecare trebuie să fie liber să își exercite în totalitate dreptul la libertatea religiei sau a credinței. Această limitare trebuie însă să fie strict justificată de către statul în cauză, să interfereze cât mai puțin cu viața individului sau a comunității și să fie folosită doar ca ultimă soluție. Totodată, pentru ca o limitare să fie „prevăzută de lege”, prevederea legală care specifică limitarea ar trebui să fie accesibilă și previzibilă, iar limitările nu pot fi impuse retroactiv sau arbitrar asupra unor persoane și grupuri specifice. Mai mult, limitările trebuie să respecte principiul legitimității, al necesității și al proporționalității și să nu fie impuse în scopuri discriminatorii sau aplicate în mod discriminatoriu.

În cuprinsul raportului sunt menționate și principiile de orientare enunțate pentru statele participante OSCE, care au scopul de a înlesni formularea și punerea în practică a unor măsuri, politici și legi care să asigure atât libertatea religioasă sau de credință cât și securitatea acestora și a întregii regiuni. Printre acestea se numără: măsurile educaționale, derularea de programe de conștientizare, dialoguri și parteneriate interreligioase și interconfesionale care combat intoleranța și discriminarea pe motive de religie sau de credință, inițiative de dialog și de implicare între statele participante și comunitățile religioase sau confesionale, adoptarea de politici și crearea unui cadru constituțional și legal.

Ultima parte a raportului este dedicată tratării aspectelor relevante care se află la intersecția libertății de religie sau de credință cu securitatea, și a recomandărilor formulate în privința acestor două chestiuni. Cele patru aspecte cheie identificate – înregistrarea, discursul și literatura „extremiste”, căutarea lăcașurilor de cult și convertirea – sunt probleme comune, întâlnite în întreaga regiune OSCE. Elementele enumerate mai sus reprezintă etalonul pentru factorii de decizie și comunitățile religioase și confesionale, ilustrând practic modul în care interferează libertatea religioasă sau de credință cu securitatea.

În ceea ce privește valorile, tradițiile și principiile pe care le promovează unele comunități religioase sau confesionale, acestea sunt uneori considerate de către statele participante la OSCE ca fiind incompatibile cu cele la care se raportează majoritatea populației țării. Această incompatibilitate poate periclita abilitatea de coexistență și coeziune socială și se poate concretiza într-o amenințare la adresa securității. Temerile se accentuează mai ales când grupurile religioase sau confesionale considerate de stat drept „extremiste”

propagă idei considerate periculoase pentru ordinea publică, identitatea națională, omogenitatea societății sau coexistența pașnică. În aceste cazuri, modalitatea uzuală de răspuns a autorităților este una de natură restrictivă, fie prin refuzul înregistrării anumitor comunități, sau revocarea înregistrării în cazul unor comunități care o dețineau, fie prin adoptarea de legi mai restrictive care presupun reînscriserea comunităților care erau deja recunoscute.

„Extremismul” este adesea invocat de state pentru a justifica necesitatea unui control strict asupra activităților persoanelor și comunităților religioase sau confesionale în interesul securității. Cu toate acestea, termenul „extremism” este unul imprecis, fără o definiție general acceptată, ceea ce permite interpretări diverse și vagi, facilitând astfel posibilitatea aplicării arbitrare a legii. Deși a avea opinii „extreme” nu constituie, în sine, o amenințare la adresa securității, „extremismul” este adeseori considerat a fi sinonim cu violența, chiar și în lipsa unor dovezi empirice care să ateste o legătură cauzală sau progresivă între cele două fenomene. În același timp, nu s-a putut dovedi nici utilitatea negării personalității juridice și a reînscriserii comunităților religioase sau confesionale, măsuri menite să combată extremismul și radicalizarea violentă care pot conduce la terorism.

Toate aceste măsuri pot însă crea o spirală de efecte negative asupra societății și chiar a securității, sporind percepția unei comunități de a fi tratată injust și/sau de a fi discriminată, putând eroda relația de încredere dintre autoritățile statului și comunitățile religioase/ confesionale, sau încurajând continuarea activităților comunității respective într-un mediu necontrolat, în afara legilor statului.

Demn de menționat este faptul că, în conformitate cu dreptul internațional, dreptul la libertatea religioasă sau de credință și la libertatea de exprimare nu acordă și dreptul de a pleda pentru convingeri care incită la discriminare, ostilitate sau violență față de ceilalți. În acest sens, educația, în special cea în domeniul drepturilor omului, este esențială pentru combaterea discriminării și intoleranței bazate pe religie sau credință.

În concluzie, statul are datoria de a oferi un cadru legal și social unde indivizii își pot exercita pe deplin libertatea religioasă sau de credință, individual sau în comunități, și în care dreptul de a adopta, părăsi sau schimba religia sau credința le este protejat. Totodată, anumitor persoane nu ar trebui să li se interzică să intre și să trăiască într-o țară din motive de religie sau credință, decât dacă persoana respectivă are o istorie clară de activități care implică ura, instigare la discriminare, ostilitate sau violență sau dacă există dovezi că intenționează să deruleze astfel de activități în statul respectiv.